

DOI 10.36074/logos-21.06.2024.016

ЕКОЛОГІЧНІ КАТАСТРОФИ – ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Кобржицький Всеволод В'ячеславович¹

1. доктор філософії в галузі економіки, проф. МКА
професор кафедри менеджменту
Міжрегіональна академія управління персоналом, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-0980-8308

Анотація. У статті досліджується вплив екологічних катастроф на безпекову ситуацію в країні. Показано вплив агресивних дій російської воєнщини на різке загострення екологічних проблем на окупованих і сусідніх з ними територіях України, зроблено аналіз ряду пропозицій щодо подолання екологічних криз, зокрема пов'язаної з руйнуванням дамби Каховської ГЕС.

Взаємовплив людини та природи багатогранний та обопільний. При шанобливому відповідальному ставленні до природи, вона платить нам тим же: щедро обдаровує людей усіма тими благами, на які здатна. Часом ми ставимось до природи як до невичерпного джерела різноманітних ресурсів, а також натхнення, поліпшення настрою тощо, і не завжди дбаємо про її збереження та відтворення. Споживацький підхід інколи обертається катастрофами.

Є певні види суспільної активності, що відносно мало залежать від стану довкілля, а є й такі, для яких воно є чи не найголовнішим чинником розвитку.

Багатовекторний феномен сучасного людського суспільства належить саме до таких, залежних від чіткої та багатогранної взаємодії з природним оточенням. Зберігаючи природу – зберігаємо й себе самих. Ці питання частково обговорювались раніше [1].

Екологічні показники характеризують стан довкілля в регіонах, де проживають і працюють наші співгромадяни, куди здійснюються туристичні подорожі, де ми можемо поповнити свій емоційно-енергетичний заряд для подальшої активної творчої суспільно корисної діяльності. Сьогодні стану екології надається все більше значення. Можна стверджувати, що екологічна складова помітно впливає на всю національну безпеку.

섹션 9.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

Зараз Україна переживає особливо тяжкий час у своїй новітній історії: десять років сусідня Російська федерація (РФ) веде підступну гібридну війну проти наших держави й народу, історії та географії, культури й довкілля. Від 24 лютого 2024 року ця нагла нічим не спровокована агресія набула форми відкритого вторгнення на нашу суверенну територію. Ми змушені були активно відповісти на повномасштабну війну, розв'язану кривожерливим сусідом-ворогом, котрий живе ідеалами минулого і не може зрозуміти сьогоdnішнього світу з тенденціями демократизації усього суспільного життя, толерантності до думок, прагнень, ідей, уподобань, релігії інших народів або окремих громадян. З боку РФ – це війна за відновлення прогнилої розваленної імперії, залишок якої не уявляє себе без повчань усьому світу, без настанов і погроз, включно щодо застосування ядерної зброї. З нашого боку – це війна за саме збереження держави, виживання української нації, нашої культури, природи.

Не рахуючись із втратами живої сили та техніки, ворог намагається примусити нас до капітуляції, пов'язаної з втратою територій, гідності, мрій на вільне життя в незалежній демократичній європейській сім'ї під ефективною парасолькою колективної безпеки, що забезпечується членством у НАТО. Для досягнення своїх ганебних цілей агресор використовує не лише звичайне, а й заборонене до використання озброєння масового знищення, зокрема хімічне.

Український народ має сумний досвід боротьби з наслідками катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС) у 1986 р. Через 36 років нова загроза нависла над ЧАЕС через те, що війська РФ без особливих проблем зайняли станцію та почали там бездумно хазяйнувати. На щастя, Збройні сили України (ЗСУ) досить швидко змогли звільнити північні райони нашої держави від ворожої окупації та запобігли подальшому більш масштабному руйнуванню та пограбуванню цієї частини нашої Батьківщини.

З території ЧАЕС недолугих окупантів також вигнали, після чого українські фахівці зрозуміли величезні обсяги шкоди, завданої такому небезпечному об'єкту представниками «руського міра»: вкрадено унікальне обладнання для контролю й нагляду за аварійною станцією, вивезено до РФ вітчизняне та закордонне обладнання, що становить цінність для фахівців атомників. Можна сподіватись, що короточасне перебування армії РФ на цьому об'єкті не додало ще більших проблем нашому суспільству.

Але якою буде безпекова ситуація на найбільшій у Європі Запорізькій атомній електростанції (ЗАЕС) після її звільнення від тривалого хазяйнування російських військ і «фахівців» - прогнозувати складно. Відповідно до звіту Міжнародного агентства з атомної енергії, «ситуація в Україні є безпрецедентною. Уперше збройний конфлікт триває на території великої ядерної установки» [2].

РФ установила контроль над атомною станцією, перетворивши її на військову базу, розмістивши там військових, озброєння та замінувавши місцевість, а також обстрілюючи з її території сусідні міста Нікополь і Марганець. Через військову діяльність Росії електроживлення власних потреб станції періодично переривається, що ставить під загрозу охолодження ядерних реакторів. Додатково до цієї проблеми додалась нова, викликана жорстокою реальністю війни: російські загарбники мають сталий потяг до чужих енергетичних об'єктів, сповідуючи правило окупанта: «як не вкрасти, то знищити».

Недовго похазяйнувавши на ЧАЕС, вони на тривалий час затримались у Новій Каховці на Каховській ГЕС. Але, відступаючи під ударами ЗСУ з правобережжя Дніпра, вороги в паніці повели себе як бездумні вандали, зруйнувавши греблю, яка утримувала 18,2 км³ води. З цього водоймища брали початок особливо важливі для господарства України канали: Каховський, Північнокримський і Дніпро-Кривий Ріг. Завдяки воді Каховського водосховища забезпечувалось охолодження реакторів ЗАЕС.

Знищення греблі Каховської ГЕС – воєнний злочин та акт вандалізму – екоциду, здійснений окупаційними військами РФ близько 2:50 ночі 6 червня 2023 року. Він матиме тяжкі тривалі наслідки для людей та довкілля. Штучна повінь затопила десятки населених пунктів на правому та лівому берегах Дніпра. Загинули люди, водою було зірвано тисячі тон ґрунту разом зі всіма живими істотами та рослинами. Були розмиті АЗС, хімічні склади, кладовища, скотомогильники, вигрібні ями тощо. Потоки води, котрі затопили міста, села й поля, переміщали із собою все, що зустрічали на своєму шляху, як от: сміття, небезпечні хімікати чи навіть міни, що дрейфували у воді та навіть досягали берегів Одещини, де всі показники морської води були значно перевищені за граничними концентраціями – фосфатів, нітритів, заліза, нафтопродуктів тощо. Руйнування цієї греблі стало значною техногенною екологічною катастрофою.

У зоні лиха опинилося понад 16 тис. людей та 80 населених пунктів. Водосховище обміліло та екосистема всього регіону поступово почала руйнуватися. В ряді південних областей України гостро постала проблема водопостачання. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, руйнування греблі спричинило зупинку водопостачання кількох десятків систем зрошення полів Дніпропетровської, Херсонської та Запорізької областей загальною площею майже 600 тис. га [3].

Масово загинула величезна кількість свійських і диких тварин та риби, насамперед було знищено молодь риб. Загалом постраждали популяції понад 70 видів риб, серед яких 18 є червонокнижними [4]. Постраждали території зміняться незворотно. На площах, розташованих вище греблі, спостерігається обміління водойм і колодязів.

섹션 9.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

Слід також визнати проблемою і наявність токсичних відходів промислових підприємств Запоріжжя, Дніпра, Кам'янського, Кривого Рогу, що накопичувалися у штучній водоймі десятиліттями. Після висихання Каховського моря їх могли рознести пилові бурі, котрі ймовірно вирували б на висохлому дні водосховища. На думку фахівців Українського національного центру екології моря, токсичні речовини тампонується, в тому числі на морському дні, але обов'язково проявлять себе за певних умов [5].

Але реалії сьогодення є дещо кращими від прогнозованих: станом на початок квітня 2024 р. понад 50% його території покривають молоді вербові ліси. Вологі ґрунти оголеного дна виявилися ідеальним середовищем для проростання насіння [6]. Таке швидке заростання обмілілої водойми знімає загрозу рознесення по українському степу токсичного пилу з дна Каховського водосховища.

Експерти Української природоохоронної групи вважають, що зараз на території по суті осушеної водойми відбувається формування нашої аборигенної рослинності, у біотопах (ділянки природного середовища) вже зафіксовано понад 65 видів рослин. Науковці зауважують, що засолених ділянок немає, й уся територія заростає, але щільність заростання різна: на мулах – велика, а там, де черепашкові ліси, заростання йде повільніше [7].

Зараз також відновлюється річка Кам'янка, яка була затоплена у 1956 році під час будівництва Каховської ГЕС, яку спорудили на місці українського історичного краю – Великого Лугу. Саме тут знаходився ряд Запорізьких Січей. З початком будівництва Луг повністю пішов під воду разом з великою козацькою спадщиною.

Після сходу води на дні штучної водойми показали численні артефакти з різних епох і періодів розвитку нашого суспільства, переважно козацької доби та пізнішого часу. Вони потребують збереження, вивчення та дослідження.

Руйнування комплексу Каховської ГЕС породило низку ідей щодо її відновлення. Часом висловлені думки кардинально різняться та обговорюються в суспільстві, що додатково підкреслює нашу несхожість з народом країни агресора. Серед цих пропозицій слід виділити такі:

- 1) обов'язкова відбудова комплексу в тому ж форматі;
- 2) альтернативне використання ресурсів без відновлення гідровузла;
- 3) відновлення комплексу гідроелектростанції з мінімально-оптимальним затопленням території та рекреацією земель, що вивільняться для їх подальшого господарського використання.

Перша пропозиція досить чітко сформульована в Постанові Президії НАНУ від 06.09.2023 р. №313 «Про екологічні наслідки руйнування греблі

Каховської ГЕС», де визнається безумовна необхідність відновлення водосховища та надано пропозиції щодо вирішення питання про подальшу долю Каховського гідровузла [8]. Особливою підтримкою ідея відновлення ГЕС користується в енергетиків.

Друга пропозиція належить екологам, які наполягають на необхідності використання актуальної ситуації для покращення природокористування на придніпровських просторах. Фахівці Української природоохоронної групи висловлюють цікаве припущення, що може виявитися, що з кліматичних та інших міркувань доцільніше буде відновити природну течію Дніпра та перепрофілювати економіку півдня України з орного землеробства на пасовищне тваринництво [7].

Третя група пропозицій найбільш строката і наразі немає чітко визначених критеріїв вибору доцільності та правильності рішення. Але, імовірно, саме котрась із ідей цієї групи зможе бути реалізована в майбутньому, після переможного завершення війни.

Висновки. Екологічні катастрофи, незалежно від природного чи техногенного походження мають значний вплив на суспільство. Вони спонукають його до спрямування матеріальних, фінансових, людських ресурсів на подолання проблем та їх наслідків. Війна, розв'язана РФ проти незалежної України, створила, крім усього іншого, низку більших і менших екологічних проблем. Частина вже відома, деякі ще можуть виникнути в майбутньому.

Проблема, що виникла через підрив греблі Каховської ГЕС військами РФ, має комплексний характер і потребує найбільш виваженого та розумного рішення з урахуванням різних думок, кожна із яких має свої джерела та пропонує різні шляхи розв'язку. Низка інших екологічних проблем, породжених вторгненням військ РФ в Україну, також має знайти своє рішення після детального вивчення. А таке дослідження, на жаль, триватиме ще довго через війну, яка продовжується.

Свій позитивний внесок у припинення багатовекторного геноциду України з боку РФ може зробити історичний Глобальний саміт миру, організований Україною та який проводиться у Швейцарії 15-16 липня 2024 р. Участь у ньому беруть лідери понад 100 країн та світових організацій, які об'єдналися, щоб знайти шляхи досягнення стійкого миру в Україні та поза її межами. На саміт запрошені усі країни світу, крім країни агресорки Росії. Можна сподіватись, що результати цієї зустрічі певною мірою сприятимуть швидшому закінченню цього жорстокого й безглузлого нищення української держави, народу, економіки, довкілля.



섹션 9.

MILITARY SCIENCES, NATIONAL SECURITY AND SECURITY OF THE STATE BORDER

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Кобржицький В.В. (2023) Нові виклики та завдання українського туристичного менеджменту. І.В. Жукова, Є.О. Романенко (Ред.). Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVI Міжнародної науково-практичної конференції С.217-221. Софія: ГО «ВАДНД».
- [2] <https://www.iaea.org> дата звернення 26.04.2024
- [3] <https://minagro.gov.ua> дата звернення 21.05.2024
- [4] <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=10533> дата звернення 20.04.2024
- [5] <https://sea.gov.ua/index.php/2016/07/28/about-ukrscses-ua/> дата звернення 28.05.2024
- [6] <https://life.pravda.com.ua/society/kahovske-vodoshovishche-zarostaye-verbami-yak-ce-vplinuло-na-ekosistemu-300804/> дата звернення 20.04.2024
- [7] <https://uncg.org.ua/experts> дата звернення 25.05.2024
- [8] https://uhe.gov.ua/media_tsentri/novyny/nan-ukrayiny-ukhvalyla-postanovu-pro-ekolohichni-naslidky-ruynuvannya-hreblі дата звернення 12.06.2024